

Ciència, humilment

Joan Borja Sanz

Director de la Càtedra Enric Valor · Universitat d'Alacant

El pensament màgic continua viu entre nosaltres. Sembla cosa de no creure, però l'ocultisme i l'esoterisme, a pesar de les múltiples, espectaculars i pragmatíssimes conquestes de la ciència, continua ocupant —de manera més o menys secreta i dissimulada— un vastíssim espai en els usos i els costums del veïnat. I és, aquesta, aquesta, una paradoxa més de la nostra societat, suposadament tan avançada, moderna i tecnològica.

Reforçat o residual —segons casos, contextos i personalitats—, el pensament màgic preserva una sorprenent vigència en la superstició, el curanderisme, l'astrologia, el tarot, les sectes i les mil i una formes contemporànies de la bruixeria, l'endevinació, la superxeria o la pseudomedicina. No sabria dir si es tracta d'un fenomen renaixent o en vies d'extinció, però el cas és que paraules i expressions com energia positiva, energia negativa, homeopatia, miasma, mal d'ull, esperit, zodíac, signe, aura, reencarnació, viatge astral, karma, xakra, etc., continuen sent d'ús freqüent en els nostres dies.

Fins i tot, les persones a priori més sensates, equilibrades, racionals, diligents i suposadament normals poden mostrar-se en un moment determinat —davant d'una adversitat traumàtica i inesperada—, permeables a la pràctica de rituals més o menys esotèrics per a trencar l'enfrit, traure el sol del cap, prevenir la gelosia, erradicar les berrugues, invocar la bona sort, concitar l'amor o —què en direm?— curar un herpes, trencar els golls o conjurar una al·lèrgia.

Conec catedràtics universitaris que creuen en els horòscops, en les cartes astrals i en la neteja del karma: que practiquen suposats processos terapèutics per a l'harmonització de les energies còsmiques i oficinen rituals parapsicològics espectaculars per a exorcitzar tota sort de mals esperits. Ah! I no solament això: de més a més, no s'estan d'explicar-ho públicament, amb un punt de vanitat i sense ruboritzar-se, amb una admirable fe i convicció en l'eficàcia d'aquestes pràctiques alienes a la lògica de la raó —absolutament escàpoles a qualsevol tipus de ratificació o possibilitat de falsació per mitjà de la regularitat, l'estadística, la mesura i els sentits.

Comentava el fenomen l'altre dia amb un bon amic en el transcurs d'un viatge compartit amb cotxe, amb l'única voluntat d'amenitzar el trajecte i d'omplir els silencis mentre lliscàvem sobre l'asfalt de l'autopista AP-7. «Xe. Caram! Com pot ser que la gent continue abraçant el pensament màgic d'aquesta manera? Què explica tantes formes irracionals de l'esoterisme i la superstició?» I l'amic, seré i bonhomíus com és, senzillament va respondre: «La gent necessita creure. Si no en una o una altra religió, si almenys en formes alternatives d'espiritualitat. Totes i tots, d'alguna manera, necessitem rebel·lar-nos i reaccionar contra l'excés de pragmatisme i materialitat en què vivim immersos: contra la prepotència de la ciència i del científisme imperants, que semblen dominar-ho tot.»

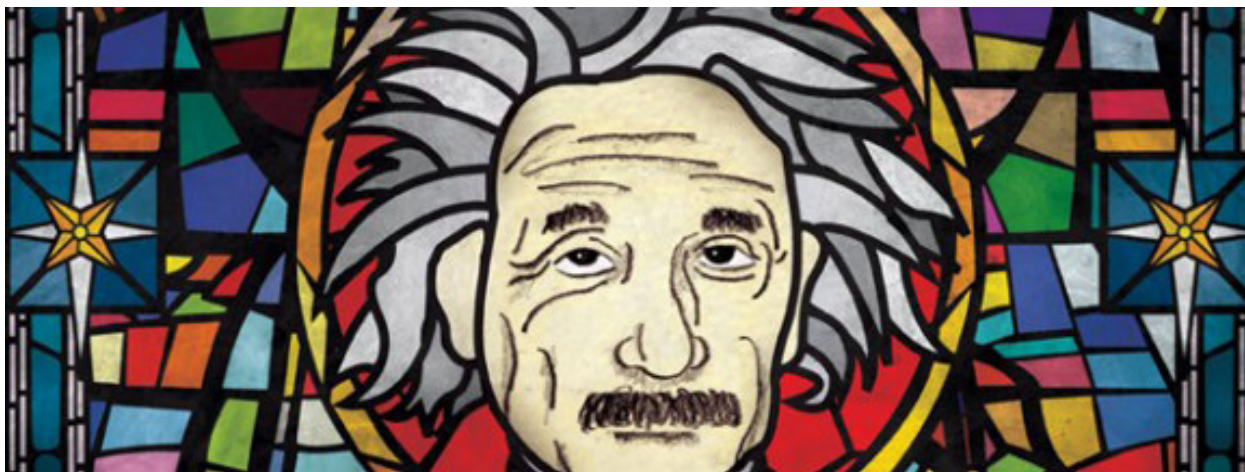
«L'ocultisme i l'esoterisme, a pesar de les múltiples, espectaculars i pragmatíssimes conquestes

de la ciència, continua ocupant un vastíssim espai en els usos i els costums del veïnat»

«Com pot ser que la gent continue abraçant el pensament màgic d'aquesta manera?»

«La prepotència de la ciència?», li pregunte, jo, a l'amic, amb indissimulada sorpresa. «Sí! No em digues que no ho veus... Hi ha molt d'això: de prepotència científica. És com si la ciència fora una nova religió: amb els seus temples, els seus adeptes, els seus adoradors, els seus oficiants, els seus sacerdots, les seues litúrgies, les seues promeses de felicitat —el seu cel i el seu infern—, els seus amonestaments contra els vicis, les seues virtuts, els seus pecats... I clar: aquest totalitarisme científic alimenta, en paral·lel, com a contrabança, la corresponent dissidència; una dissidència que la gent pot abraçar amb l'atractiu que sempre ofereix l'heterodòxia...», venia a argumentar l'amic, amb un somriure displent, mentre conduïa i anàvem devorant quilòmetres d'autopista.

Ell no ho sap, però porte dies amb aquesta idea de la prepotència de la ciència enquistada entre cella i cella. I no puc deixar d'admetre que potser té raó, aquest bon amic meu: que les milanta mil formes del negacionisme científic que semblen florir en la contemporaneïtat potser tenen l'origen, efectivament, en aquesta suposada percepció de prepotència amb què s'ha arribat a embolcallar la idea de ciència. Entre altres coses no deixo de rumiar-hi perquè una tal connotació —sobra dir-ho!— no pot ser atribuïda a la ciència com a tal (que no passa de ser un mer mètode d'estudi, observació, mesura, raonament, organització sistemàtica de coneixements i inferència de regularitats sistemàtiques sotmeses al principi de falsació, etc.) sinó a les persones que la practiquen, l'encarnen, la difonen, la representen, la instrumentalitzen, la promouen, la divulguen o la visibilitzen. Vull dir: no la ciència, sinó els científics —passeu-me la manera d'expressar-ho— poden resultar prepotents. Perquè no el mètode científic, sinó la ideologia i l'exhibicionisme dels homes i les dones pot resultar tòxica, carregant i ofensiva pel cantó de l'ostentació, l'autosuficiència, la supremacia, l'aparençament i la fatxenderia.

«L'esperit de la ciència, més que no de la mà de la supèrbia i el triomfalisme, es manifesta sempre, i per força, indestriablement vinculat a les nocions de prudència i humilitat»

Per això, precisament, potser convindrà recordar de tant en tant —ara com sempre— que l'esperit de la ciència, més que no de la mà de la supèrbia i el triomfalisme, es manifesta sempre, i per força, indestriablement vinculat a les nocions de prudència i humilitat: perquè els pobres coneixements de què disposem són sempre relatius i incerts, modestos, provisionals, susceptibles de revisió; perquè les discretes i isolades parcel·les del saber conquerides fins ara són ridículament insignificants en comparació amb la immensitat dels oceans encara ignots per a la ment humana; i perquè la curiositat per allò mai no desvelat (més que no l'eufòria pel descobriment ja aconseguit) constitueix, si bé es mira, el fonament de l'essència última de l'actitud científica. Altrament dit: que el «Només sé que no sé res» socràtic —ai!— continua preservant el recte sentit i la plena vigència. L'esperit de la ciència —i no el de l'esoterisme— és el que ens pot oferir les millors

llicions d'humilitat. «Prepotència»? La prepotència, segons com, potser rau, més que en cap altre lloc, en el comportament dels científics hipertròfics que confonen els amables avantatges derivats del coneixement i la tecnologia amb el miratge delirant d'una nova fe, un nou credo, una nova religió. I sobretot: en l'actitud dels qui venen fum ocultista, homeopàtic, astral i quimèric en profit propi, aprofitant la innocència, el desconcert, la perplexitat, la il·lusió, l'angoixa o la desesperació de la gent.

És un fet: mentre hi haurà mort i hi haurà vida, el pensament màgic niarà íntimament al cor del les persones com a contrapés al pensament científic. I contra la prepotència dels qui intentaran instrumentalitzar aquesta natural proclivitat, només s'hi val —i s'hi valdrà— la força de la raó, de l'empirisme, de la mesura, del mètode, dels sentits i dels arguments. Ço és: la ciència, humilment.

amjasa
aigües municipals de xàbia, S.A.

Camí Cabanes, 88
Tel. 96 579 01 62 / Fax 96 579 38 81
Apart Postal, 56 · 03730 **Xàbia** (Alacant)
amjasa@amjasa.com